

*Баглаєнко С. С.,
здобувач кафедри правового забезпечення господарської діяльності
факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ГАРАНТІЇ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ОСІБ, ЩОДО ЯКИХ ЗДІЙСНЮЄТЬСЯ СЛУЖБОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ В ОРГАНАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Анотація. У статті на основі аналізу норм чинного законодавства України та наукових поглядів учених визначено й розглянуто гарантії дотримання прав осіб, щодо яких здійснюється службове розслідування в органах Національної поліції України. Наголошено, що стан реалізації таких гарантії не можна оцінити однозначно, що передусім пов'язано з недосконалістю відповідного законодавства. Визначено найбільш пріоритетні напрями поліпшення відповідних гарантії.

Ключові слова: гарантії, дотримання права, службове розслідування, Національна поліція України.

Постановка проблеми. Щоб службове розслідування було об'єктивне та справедливе, недостатньо неухильно дотримуватись відповідного порядку, важливим моментом є гарантування дотримання прав осіб, щодо яких таке розслідування проводиться. Під гарантією дотримання прав осіб, щодо яких здійснюється службове розслідування, варто розуміти сукупність законодавчо визначених інструментів і засобів, за допомогою яких указані особи матимуть можливість реалізувати свої права та захистити власні інтереси під час проведення службового розслідування щодо них. А отже, забезпечення відповідних гарантії має важливе як теоретичне, так і практичне значення.

Окремі проблемні питання проведення службових розслідувань в органах поліції в наукових дослідженнях розглядали М.В. Цвік, О.В. Петришин, Л.В. Авраменко, В.Д. Ткаченко, Т.П. Мінка, А.А. Демідова, А.Б. Ярова, В.В. Хмелєвська, Р.С. Мельник, Д.Д. Лилак, В.Г. Кузнецов, Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко, С.С. Шоптенко та багато інших. Однак, незважаючи на чималу кількість наукових розробок, єдиного комплексного дослідження, присвяченого гарантіям дотримання прав осіб, щодо яких здійснюється службове розслідування в органах Національної поліції України, так і не проведено.

Саме тому **метою статті** є визначити й розглянути гарантії дотримання прав осіб, щодо яких здійснюється службове розслідування в органах Національної поліції України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Серед основних гарантії передусім варто вказати ті, які закріплені на рівні Основного Закону України та інших спеціалізованих нормативно-правових актів, таких як, наприклад, Закони України «Про захист персональних даних», «Про державну таємницю» тощо. Наприклад, відповідно до Конституції України, зокрема статті 55, кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб; стаття 57 закріпила, що кожному гарантується право знати свої пра-

ва й обов'язки. Закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права й обов'язки громадян, мають бути доведені до відома населення в порядку, встановленому законом. Закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права й обов'язки громадян, не доведені до відома населення в порядку, встановленому законом, є нечинними, тощо [1].

Ще однією загальною гарантією, яку варто вказати, є гарантія на захист своїх персональних даних особою, щодо якої проводиться службове розслідування. Персональні дані можуть бути зараховані до конфіденційної інформації про особу законом або відповідною особою. Не є конфіденційною інформацією персональні дані, що стосуються здійснення особою, яка займає посаду, пов'язану з виконанням функцій держави або органів місцевого самоврядування, посадових або службових повноважень [2]. У контексті визначеної в дослідженні проблематики всі ці особи, які не стосуються службового розслідування, не підлягають розголошенню, не можуть і не повинні бути використані дисциплінарної комісією.

Однак у рамках дослідження нас більше цікавлять гарантії, які закріплені на рівні Дисциплінарного статуту Національної поліції України. Так, насамперед варто відзначити ту, яка передбачає, що особа має можливість надавати пояснення, подавати відповідні документи та матеріали, що стосуються обставин, що досліджуються [3]. Законодавець досить багато уваги приділив указаному вище питанню. Так, визначено обставини, за яких є неможливим отримати пояснення, а саме: отримання пояснень від поліцейського, який перебуває у стані алкогольного, наркотичного або токсичного сп'яніння, не допускається, а підлягає відкладенню до його протверезіння; отримання пояснень від поліцейського, який перебуває на чергуванні або патрулюванні, здійснюється лише після закінчення ним чергування, патрулювання або заміни його іншим поліцейським [3]. У разі ж відсутності поліцейського на службі дисциплінарна комісія викликає його для надання пояснень. Виклик для надання пояснень надсилається рекомендованим листом із повідомленням на адресу місця проживання поліцейського, що зазначена в його особовій справі. Виклик про надання пояснень надсилається з таким розрахунком, щоб поліцейський, який викликається, мав не менше ніж дві доби для прибуття на засідання дисциплінарної комісії. Фактом, що підтверджує отримання або неотримання поліцейським виклику про надання пояснень, є отримання органом, який проводить службове розслідування, поштового повідомлення про вручення або відмову від отримання такого виклику чи повернення поштового відправлення з позначкою про невручення. Поліцейський, який із поважних причин не може прийти для надання пояснень, зобов'язаний не менше ніж за добу до ви-

значеного часу повідомити про це дисциплінарну комісію з наданням підтвердних документів. Якщо поліцейський, викликаний для надання пояснень у визначеному цією статтею порядку, не з'явився та не повідомив про причини свого неприбуття, він вважається таким, що відмовився від надання пояснень. Отримання пояснень від поліцейського, який перебуває під вартою, здійснюється через адміністрацію місця ув'язнення шляхом його повідомлення про необхідність надіслати пояснення на зазначену дисциплінарною комісією адресу [3]. Не можна не звернути увагу й на те, що за поліцейським, стосовно якого проводиться службове розслідування, закріплено право відмовитися від надання пояснень. Факт такої відмови фіксується шляхом складення акта, що підписується членом дисциплінарної комісії, присутнім під час відмови, та іншими особами, присутніми під час відмови [3].

Наступною гарантією дотримання прав осіб, щодо яких здійснюється службове розслідування, є можливість подання клопотання про отримання й залучення до матеріалів розслідування нових документів, отримання додаткових пояснень від осіб, які мають стосунок до справи. Загалом клопотання – це офіційне прохання про виконання певної процесуальної дії та прийняття рішення з усіх питань, які мають значення для справи [4]. Надання вказаної гарантії, на нашу думку, має вагомим значення, оскільки особа, щодо якої проводиться службове розслідування, має можливість вплинути на процес проведення службового розслідування та самостійно зробити його більш оперативним, якісним і справедливим, що вже априорі є важливою гарантією дотримання її прав.

Крім того, в процесі проведення службового розслідування особа має можливість ознайомлюватися з матеріалами, зібраними під час проведення службового розслідування, робити їх копії за допомогою технічних засобів з урахуванням обмежень, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України, Законами України «Про захист персональних даних», «Про державну таємницю» й іншими законами. Наприклад, державна таємниця (секретна інформація) – вид таємної інформації, що охоплює відомості у сфері оборони, економіки, науки й техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці України та які визнані в порядку, встановленому цим Законом, державною таємницею й підлягають охороні державою [5].

Окрему увагу варто звернути на можливість особи, щодо якої проводиться службове розслідування, – це можливість подавати скарги на дії осіб, які проводять службове розслідування. Скарги на дії осіб, які проводили службове розслідування чи службову перевірку, подаються в місячний строк із дня встановлення заявником можливого порушення його прав, а на затверджені висновки розслідування чи перевірки – у місячний строк із дня ознайомлення з їх змістом. Варто також відзначити, що особи, які проводять службове розслідування, несуть персональну відповідальність за неповноту й необ'єктивність його висновків і за розголошення інформації щодо розслідування.

Одним із найбільш суттєвих новел Дисциплінарного статуту Національної поліції України стало те, що під час проведення службового розслідування особам надано право користуватися правничою допомогою. Це положення повністю відповідає статті 59 Конституції України, відповідно до якої

кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав [1]. У практичному словнику синонімів української мови за редакцією С.М. Караванського слово «правничий» розглядається поряд із такими словами, як «правознавчий», «юридичний» [6, с. 323]. Отже, фактично слова «правничий», «юридичний», «правовий» є родовими синонімами. Так, А.В. Іванцова в дисертаційному дослідженні наголосила, що існують декілька основних поглядів на визначення поняття «правова допомога» [7]: 1) це допомога, яка надається тільки адвокатами й лише у випадку захисту особи від обвинувачення в кримінальній справі [8, с. 21]; 2) це будь-який вид правової допомоги, за винятком захисту особи від обвинувачення в кримінальних справах [9, с. 73]; 3) це будь-яка допомога правового характеру, що надається суб'єктам безоплатно на підставах, визначених у законі. За критерієм оплатності (безоплатності) правова допомога відрізняється від правових послуг, що завжди надаються на платній основі згідно з положеннями Цивільного кодексу України [10, с. 47]; 4) це будь-який вид допомоги, що надається тільки адвокатами, на відміну від допомоги приватно практикуючих юристів, які є лише фахівцями в галузі права, і юридичних осіб приватного права (юридичних фірм, компаній), що надають правові послуги. Це пояснюється тим, що діяльність адвокатів не є підприємницькою, тоді як зазначені фахівці в галузі права та юридичні фірми й компанії діють з метою отримання прибутку та їхня діяльність є підприємницькою [7: 11, с. 10].

Досить розгорнуто до визначення вказаного вище терміну підійшла Н.В. Хмелевська, яка відзначила, що правова допомога – будь-який вид чи сукупність видів юридичної допомоги, спрямованих на забезпечення реалізації прав і свобод людини, особи, громадянина, захисту цих прав і свобод, їх відновлення в разі порушення. Автор підкреслює, що у визначенні правової допомоги сутність правової допомоги передбачається в більш широкому аспекті щодо її конкретного правового змісту (останній може стосуватися різних із виокремлених видів права), оскільки в розкритті сутності основною є спрямованість (адресність) на забезпечення реалізації прав і свобод людини, громадянина, особи, захисту цих прав і свобод, їх відновлення в разі порушення; конкретизація змісту правового характеру допомоги щодо прав і свобод, які потребують захисту чи відновлення в разі порушення, призводить до визначення виду чи сукупності видів юридичної допомоги, які включає певна правова допомога [12, с. 148].

Отже, під час проведення службового розслідування поліцейський може скористуватись послугами професіонала. Відповідно до Дисциплінарного статуту поліції, представником поліцейського може бути адвокат, повноваження якого підтверджені копією свідоцтва про право на зайняття адвокатською діяльністю, ордером і копією договору з представником. Представник користується правами поліцейського, щодо якого проводиться службове розслідування, крім прав, реалізація яких здійснюється безпосередньо поліцейським і не може бути доручена представнику, а також користується правами з урахуванням обмежень, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України, Законами України «Про захист персональних даних», «Про державну таємницю» й іншими законами, з моменту надання дисциплінарній

комісії підтвердних документів [3]. Отже, забезпечення та реалізація зазначеної гарантії дотримання прав поліцейських під час проведення щодо них службового розслідування, беззаперечно, позитивно впливає на якість і результативність такого захисту, адже, незважаючи на те що поліцейський має спеціальні знання, їх не завжди достатньо для того, щоб належним чином захистити свої права рід час розслідування.

Й останньою з переліку, але не за значенням є гарантія дотримання прав осіб, щодо яких здійснюється службове розслідування, яка полягає в можливості оскаржити рішення дисциплінарної комісії. Оскарження може здійснюватись двома способами: 1) шляхом подання рапорту до прямого керівника особи, яка застосувала дисциплінарне стягнення; 2) шляхом звернення до суду. Так, у разі подачі рапорту про незгоду з дисциплінарним стягненням його розгляд повинен здійснюватись протягом 30 календарних днів з дня реєстрації в органі поліції шляхом проведення перевірки викладених у рапорті фактів та обставин, що, на думку поліцейського, не враховані під час проведення службового розслідування й під час прийняття рішення про застосування до нього дисциплінарного стягнення. У разі підтвердження фактів, викладених у рапорті, керівник, який здійснює його розгляд, зобов'язаний негайно вжити заходів щодо поновлення прав поліцейського, усунення обставин, що призвели до таких порушень, і вирішити питання про притягнення до відповідальності осіб, винних у вчиненні порушень. Про результати розгляду рапорту уповноважений керівник письмово інформує поліцейського, який подав скаргу. У разі поновлення порушених прав поліцейського в судовому порядку вищий керівник зобов'язаний негайно вжити заходів щодо поновлення прав поліцейського, усунення обставин, що призвели до таких порушень, і притягти до відповідальності осіб, винних у вчиненні порушень [3].

Що ж стосується судового захисту судовий захист, то це одна з необхідніших та ефективних гарантій реальності прав, свобод та обов'язків людини і громадянина, і цей захист ще більш ефективний в умовах реально утіленого принципу пріоритету прав людини. Судова форма розгляду протиріч, що виникають, покликана слугувати справжнім захистом і гарантом проти сваволі бюрократії й чиновництва, і вона дасть реальний шанс утвердити ідеї захисту прав людини. Вона є одним із основних гарантів здійснення й захисту прав людини в цивілізованому громадянському суспільстві [13, с. 137–138; 14]. Забезпечення права на судовий захист є ознакою правової держави, виявом чіткого розмежування функцій між гілками державної влади, встановленням системи стримувань і протигаг. Цим самим підтверджується прихильність України до визнання міжнародних норм про права людини та громадянина, викладених у Загальній декларації прав людини й Міжнародному пакті про громадянські та політичні права. Право на судовий захист гарантується як кожному громадянину і юридичній особі України, так й іноземцю, особі без громадянства, іноземній юридичній фірмі, які користуються ним нарівні з громадянами та юридичними особами України. Це положення є відтворенням Конституції України [15].

Отже, незалежно від того, у який спосіб буде оскаржено рішення дисциплінарної комісії, зазначене, беззаперечно, можна вважати однією з основоположних гарантій дотримання прав осіб, щодо яких здійснюється службове розслідування. Однак варто відзначити, що спірною є можливість

подання рапорту до прямого керівника особи, яка застосувала дисциплінарне стягнення. Ми переконані, що такий вид оскарження є недостатньо ефективним, а така заява повинна подаватись до керівництва вищого органу, адже досить часто керівники, щоб прикрити некомпетентність своїх підлеглих, роблять усе для того, що така скарга залишилась без належної уваги.

Висновки. Завершуючи наукове дослідження, варто відзначити, що, дійсно, законодавець зробив великий крок на шляху забезпечення гарантій дотримання прав осіб, щодо яких проводиться службове розслідування в органах Національної поліції України. Однак стан реалізації таких гарантій не можна оцінити однозначно, що передусім пов'язано з недосконалістю відповідного законодавства. Серед основних проблем у цій сфері варто назвати такі: 1) потрібно більш детально визначити, яка інформація щодо особи не може бути розголошена в процесі проведення службового розслідування; 2) забезпечити надання безкоштовної правничої допомоги поліцейським під час проведення службового розслідування; 3) більш детально описати процедуру оскарження рішення дисциплінарної комісії.

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>.
2. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17>.
3. Про Дисциплінарний статут Національної поліції України: Закон України від 15.03.2018 № 2337-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19/conv>.
4. Зейкан Я.П. Адвокат: навички професії: навчальний посібник. КИЇВ: КНТ, 2008. 788 с.
5. Про державну таємницю: Закон України від 21.01.1994 № 3855-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12/conv>.
6. Караванський С.М. Практичний словник синонімів української мови. 2-е вид. Київ: Українська книга, 2000. 480 с.
7. Іванцова А.В. Організаційні форми діяльності адвокатури: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10 «Судоустрій; прокуратура та адвокатура» / Нац. юрид. академія України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2010. 199 с.
8. Бірюкова А.М., Гончаренко С.В. Щодо проекту Закону України «Про адвокатуру», розробленого Міністерством юстиції України. Зауваження і пропозиції. Адвокат. 2004. № 1. 78 с.
9. Банчук О., Демкова М. Правова допомога: Зарубіжний досвід та пропозиції для України. Київ: Факт, 2004. 335 с.
10. Волков А., Гаврушко А. Бесплатная юридическая помощь. Юридическая практика. Москва, 2003. № 32 (294). С. 47.
11. Баренбойм П.Б., Резник Г.М. Адвокатура как защитник гражданского общества. Адвокат. 2004. № 8. С. 9–12.
12. Хмелевська Н.В. Розмежування понять «правова допомога» та «юридична допомога» як основа цілісної системи правової допомоги. Вісник Академії адвокатури України. 2012. № 3. С. 143–149.
13. Заворотченко Т.М. Конституційно-правові гарантії прав і свобод людини і громадянина в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. Київ: НАН України Інститут держави і права ім. В.М. Корецького, 2002.
14. Регущевський Е.Є. Конституційно-правові гарантії політичних прав та свобод людини і громадянина в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.02. Київ, 2004. 229 с.
15. Теліпко В.Е. Закон України «Про судоустрій і статус судців». Науково-практичний коментар / за ред. В.В. Молдована. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 528 с.

Баглаенко С. С. Гарантии соблюдения прав лиц, в отношении которых осуществляется служебное расследование в органах Национальной полиции Украины

Аннотация. В статье на основе анализа норм действующего законодательства Украины и научных взглядов ученых определены и рассмотрены гарантии соблюдения прав лиц, в отношении которых осуществляется служебное расследование в органах Национальной полиции Украины. Отмечено, что состояние реализации таких гарантий нельзя оценить однозначно, что в первую очередь связано с несовершенством соответствующего законодательства. Определены наиболее приоритетные направления улучшения соответствующих гарантий.

Ключевые слова: гарантии, соблюдение права, служебное расследование, Национальная полиция Украина.

Bahlaienko S. Guarantees of observance of the rights of persons in respect of which the official investigation is carried out in the bodies of the National Police of Ukraine

Summary. In the article, based on the analysis of the norms of the current legislation of Ukraine and the scientific views of the scientists, the guarantees of observance of the rights of persons on whom the official investigation is carried out in the bodies of the National Police of Ukraine are defined and considered. It is stressed that the state of realization of such guarantees can not be assessed unambiguously, which is primarily due to the imperfection of the relevant legislation. The most priority directions of improvement of the corresponding guarantees are defined.

Key words: guarantees, observance of law, official investigation, National Police of Ukraine.